

Irena Kolenc

IDRIJA PO ŠEGAVSKO

V "šegavi organizaciji" se je "zgodila" tudi že dolgo pričakovana Idrija.

Vse se je porodilo v glavi Mirjam Gnezda, slavne etnološko osveščene domorodke, ki se je izkazala z izvrstno organizacijo. Tako nas je kljub neusmiljenemu sneženju ob točni uri pred dvorcem na Zavetiški že čakal šarmantno zapeljiv idrijski šofer, ki nas je z malce nenavadnim čutom za zaviranje popeljal po ovinkasti cesti proti cilju. Morda celo na stroške ŠOU-a.

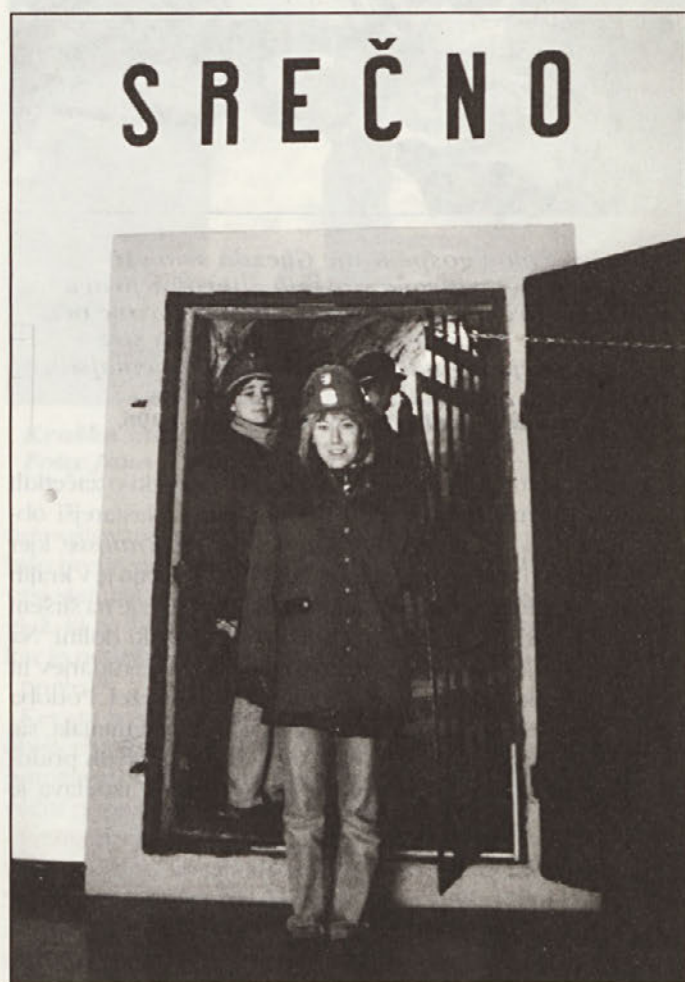
Najprej nas je vse oborožene s čeladami pot vodila v Antonijev rov, drugi najstarejši ohranjeni rudniški vhod v Evropi, ki je namenjen radovednim turistom in nam podobnim pustolovcem. Še prej smo si skozi etnološkokritičke oči ogledali filmsko projekcijo o rudarjih, ki je bila za uvod primerno kratka. Rovi (*štulni*) so zelo dobro opremljeni s človeškimi lutkami, ki nas s svojim orodjem in obleko popeljejo skozi zgodovino rudarstva in so tudi primerno zvočno opremljeni. Tako se najprej srečaš s človekom, ki se je rude lotil pred 500 leti le s *šlengerjem* (težko kladivo na zakrivljenem ročaju) in *špico* (drog z dletasto konico), nato pa razvoj orodja pelje mimo pojava vozičkov (*trugce*), železnice in vse do najnovejših vrtalnih pošasti. Obisk je bil strokovno podkrepjen s simpatičnim poznavalcem življenja knapov, zato bi rada izrekla pristržno zahvalo gospodu Jožetu Pavšiču. Seveda pa je treba dodati, da se je Antonijev rov lani potegoval za naziv Evropskega muzeja leta kot eden izmed dvajsetih, ki so bili deležni pohvale.

Rudarji so živeli v zelo težkih razmerah. Delali so po cele dneve, pri delu so se zastrupljali s hlapi živega srebra, ki je povzročal ne le bolezni, pač pa tudi slabo razpoloženje, tople hrane v rudniku niso poznali vse do nedavnega, ko so prvi čaji pomenili revolucionaren prelom... Pri tem jih je zvesto spremljal rudniški škrat *Berkmandelc*, ki je bil kriv za vse nevspečnosti pri delu. Puščali so mu tudi hrano in nekateri nejeverni rudarji so se na ta račun lepo poredili. Rudarje je med seboj povezovalo posebno tovarištvo, kar pa ne pomeni, da si niso katere tudi ušpičili. Tako je bil znan iniciacijski obred, pri katerem so novincu v vino na skrivaj prilili živo srebro, ki je diskretno potonilo na dno kozarca. Le-to pa je imelo znaten in predvsem takojšen vpliv na peristaltiko novince. Tako so vsi napeto čakali reakcijo presenečenega iniciiranca, ki sta ga izdala predvsem izraz na obrazu in izbuljene oči...

Naslednji postanek je bila hiša Gnezdovih, kjer nam naše vodnice mama ni le demonstrirala priprave slovitih žlikrofov, pač pa nam je dovolila, da se tudi sami preizkusimo v kulinarčni umetnosti. Naše vrste je pohvalno zastopala študentka Natalija Marovt, ki je svojo nadarjenost v tej smeri opazila šele tisti dan. Po okusni fižolovki smo bili deležni žlikrofov z govejim golažem, saj ovčestina že dolgo ni več v modi. Ponujen nam je bil tudi drug meni - politi žlikrofi. Sledila je slastna *želševka*, mnogim bolj domača pod imenom pehtranova potica. Mnjam! Zato bi se gospe Katji Gnezda še enkrat v

imenu vseh udeležencev pristržno zahvalila za vso gostoljubnost. Pojedino nam je popestrilo poslušanje kasete z narečnimi vici, še posebno rudarskimi, čeprav nevajeni idrijskega narečja vseh nismo razumeli.

Obilna pojedina je imela na nas zelo uspevalni učinek in Mirjam je morala biti zelo vztrajna, da nas je odpeljala proti čipkarski šoli. Če smo bili v rudniku deležni vpogleda v življenje moške polovice, pa smo se pri čipkarstvu seznanili z žensko dejavnostjo. Moške kleklarje najdemo le med otroki, vendar pa je tovrstna dejavnost še vedno dobro zastopana med žensko populacijo. Čipkarska šola ima danes že 120

Primerno opremljeni smo se spustili v kraljestvo Berkmandelca.

Foto: Simona Grmek, Idrija, november 1996.

letno tradicijo. Mnogi začnejo že v mali šoli in lahko nadaljujejo z obiskovanjem tečaja vse do konca srednje šole, torej 13 let, od leta 1993 pa obstaja še triletni poklicni program. Organizirani so tudi tečaji klekljanja in delavnice, demonstriranje klekljanja na raznih prireditvah, zelo odmevno pa je tekmovanje klekljaric v času čipkarskega festivala. Če si ga še niste ogledali, nikar ne obupujte - odvija se vsako leto zadnje nedelje v avgustu.

Čipkarsko šolo nam je prijazno razkazala ravnateljica, gospa

Dragica Boškin, ki si zelo prizadeva za razširitev dejavnosti po vsej Sloveniji, saj mnogi še vedno poznajo čipke le kot prestižni okras z ovratnikov ljubljanskih dam. Najdlje smo se zadržali pri najmlajših klekljaricah, ki so nas zelo presenetile s svojo spretnostjo. Naše vrste je spet dokaj solidno zastopala Natalija, vendar bi za kakšen bolj zahteven vzorec potrebovala še kar nekaj vaje. Razstava ob 120-letnici čipkarske šole je bila delo tamkajšnjih učiteljic in je dobro prikazala razvoj čipk v Idriji od starejših ohranjenih katalogov pomembnejših rodbin, ki so se ukvarjale s to obrtjo, pa vse do danes,

Ob opazovanju gospe Katje Gnezda smo vsi mnenili, da je priprava slastnih žlikrofov prava umetnost, prepričali pa smo se tudi na lastne oči - hmmm, roke... Rezultati večurnega dela pa so z našo pomočjo izginili v desetih, morda petnajstih minutah.

Foto: Simona Grmek, Idrija, november 1996.

ko je čipkarstvo še vedno zelo razširjeno. Podatki o začetkih kleklanja pri nas so še vedno bolj ugibanja. Nastarejši objavljeni zapis o tem najdemo v *Slavi vojvodine Kranjske*, kjer Valvasor piše o čipkarstvu v Ljubljani. Po 19. stoletju je v krajih osrednje Slovenije ta obrt izumrla, uveljavila pa se je na širšem območju Idrije, Cerknega ter v Selški in Poljanski dolini. Na Slovensko so jo po vsej verjetnosti prinesle žene rudarjev in rudniških strokovnjakov iz nemških in čeških dežel. Podoba idrijske čipke se je pod različnimi vplivi zelo spreminjala, saj so se oblike prilagajale potrebam trga. V zadnjih letih pridobivajo na veljavi predvsem stare čipke, katerih izdelava je

Zamislite si, da gledanje fotografije spremljajo prijetni ponavljajoči se zvoki, ki nastajajo ob zadevanju klekljev. Nam še zdaleč ni šlo tako dobro od rok.

Foto: Simona Grmek, Idrija, november 1996.

danes v programu čipkarske šole. Poleg najzahtevnejših klekljarskih tehnik se tu učijo čipke tudi vstavljati, krojiti in šivati. Tako čipke spet pridobivajo na uporabi v praksi.

Zadnja postaja (če ne štejeemo kasnejšega postanka v gostilni) je bil seveda Mestni muzej z razstavo o petih stoletjih rudnika živega srebra in mesta Idrije, ki se letos poleg muzeja na prostem v Rogatcu poteguje za naziv Evropskega muzeja leta. Razstava je pregledna in zajema mnogo eksponatov in fotografij iz življenja idrijskih družin, ki so bolj ali manj v povezavi z rudarstvom in čipkarstvom, omeniti pa je potrebno vsaj še obširno zbirko mineralov in fosilov, fascinanten živosrebrni stolp in posebno razstavo čipk, ki pa si je v stiski s časom žal nismo uspeli ogledati. Da je etnološka osveščenost prisotna tudi med mlajšimi, nas je prepričal razgledani gimnazijec, ki nas je skrbno vodil po razstavi. Zaradi prevelike zamude nas direktorica muzeja, etnologinja gospa Ivana Leskovec, žal ni dočakala, zato pa smo imeli Mirjam, ki je s svojim znanjem velikokrat priskočila na pomoč.

Po metodi opazovanja z udeležbo smo se odločili raziskati še način življenja v gostilni - *klavže*, *kamšt* in še mnogo drugega pa nam je ostalo za drug izlet v lepšem vremenu. Tako se je posrečilo še eno izmed načrtovanih potepanj po Sloveniji v okviru nadebudnih šegavcev.